

Струц Анастасія Сергіївна

студентка юридичного факультету

*Науковий керівник – доктор історичних наук **Маргулов А.Х.***

доцент кафедри соціально-гуманітарних

дисциплін юридичного факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ІСТОРИЧНІ УРОКИ ТОТАЛІТАРНОГО МИНУЛОГО НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ГУЛАГУ

Пізнання сучасної системи правових відносин у незалежній українській державі неможливе без критичного осмислення минулого. Період 1920-1950-х років є визначальним у створенні фундаменту тоталітарних засад існування радянського минулого.

Метою нашого дослідження є виявлення фактів придушення національної свідомості українців у СРСР за допомоги ГУЛАГівської системи.

Цим питанням опікувалось широке коло науковців, серед вітчизняних можна визначити І. Біласа, В. Даниленко, Р. Подкура та ін., які у своїх працях розвінчують міфологію непогрішності радянського тоталітарного устрою та вказують на розбіжності між існуючими нормами права та системою покарань [1].

Радянська влада створила систему фізично-правового залякування населення за допомогою державної системи відбування покарань. Мережа впровадження покарань була об'єднана у таку структуру, як ГУЛАГ (Головне управління виправно-трудова таборів, трудових поселень і місць ув'язнення). В СРСР в 1934-1956 рр. цей підрозділ НКВС здійснював керівництво системою виправно-трудова таборів (ВТТ), у структурі якої існували такі ВТТ: Карлаг, Норильський ВТТ, СЛОН та ін., які включали в себе цілий ряд табірних пунктів (тобто власне таборів).

Здебільшого туди потрапляли діячі українського національно-визвольного руху – військовослужбовці армії УНР, вояки повстанських загонів, громадсько-політичні діячі, духовенство, інтелігенція, репресоване селянство. Більшовицька влада розпочала знищення своїх дійсних, а так само потенційних опонентів, незважаючи на загальноприйняті процесуальні норми і правові гарантії. Тепер людське життя стало залежати від «милості» більшовицьких вождів. Насильство стало універсальним засобом досягнення намічених цілей.

Терор більшовиків проти політичних супротивників мав метою прискікти будь-які спроби інакомислення. З кожним днем табори росли і набирали міць. Це були табори суворого режиму, в'язні яких примусово працювали на

будівництва заводів та у видобувній промисловості в нелюдських умовах: 12-годинний робочий день, фіксовані норми виробництва, котрі за вказівкою бригадира слід було доробляти у позаробочий час під пильним оком озброєних конвоїрів.

У таборах панувала нелюдська атмосфера – важкі умови, недотримання елементарних прав людини, суворі покарання за найменші порушення режиму. За підрахунками українських дослідників В. Щербини та Б. Гривачевського, в 1930-х рр. лише за звинуваченнями у «контрреволюційній» та «троцькістській» агітації в Україні засудили 370 тис. осіб. Статистика жертв серед учасників та прихильників українського визвольного руху за 1944-1953 роки сягає близько півмільйона осіб. Радянськими органами держбезпеки було заарештовано 134 тисячі осіб, знищено (загинули у повстаннях, розстріляні або закатовані) 153 тисячі, депортовано 204 тисячі осіб (переважно сім'ї учасників визвольного руху) [2].

Перебуваючи в системі лагерних установ, українці не полишали власної гідності, відчуття національної самосвідомості та намагалися відстояти свої права, незважаючи на існуючий устрій. Це виливалося у повстання. Одним із проявів такої тенденції є повстання у Кенгірі, Норильську та ін. Серія цих повстань вказує на нескореність українського духу та природне відчуття правди.

Як бачимо, до українців була застосована потужна система репресивного карального придушення з боку тоталітарного керівництва Радянського Союзу, але, незважаючи на це, незламність поглядів, стійкість прагнень відстоювання національної самобутності та ментальності у націо-державному контексті стає невід'ємною рисою українців у 1930-1950-х рр. та транслюється у майбутнє. Досвід незламності формує нову ментальність із прагненням незалежності, що наочно було продемонстровано українцями у 1991 році та під час Революції Гідності.

Література

1. Подкур Р. «Дитячий ГУЛАГ» у контексті політики державного терору (1937-1939 р.) /Р. Подкур // 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – К. : Сфера, 2007. – С. 189-204; Даниленко В. Сталінізм на Україні: 20-30-ті рр. / В. Даниленко. – К. : Либідь, 1991. – 344 с.; Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2 кн. / І. Білас. – К. : Либідь – Військо України, 1994. – Кн. 2. – 688 с.
2. Портал українського націоналіста. Нескорена нація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://neskorena-nacia.com.ua/novyny/936-ukrainski-povstantsi-v-hulahu-borotba-tryvaie.html>.